

הא מצי חזל מראש לראש אלו היה בעגול הקשת³, שנמצא דאיכא תרתי לטיבותא, חדא הבלעת תחומין, ועוד דאי בעי אזיל דרך בתים והוי כאלו ליכא תחום בין קשת ליתר⁴. הא אי לאו הא טעמא דאי בעי אחי דרך בתים, אכתי להוי⁵ ביה טפי מאלפים בין קשת ליתר, ולודי רבא דלא מצי אזיל בין שני ראשין, דאף על גב דאיכא הבלעת תחומין, ואי בעי אזיל חזל דרך בתי, דעביד לה עיר אחת. אבל ביש בין שני ראשים ארבעת אלפים, לא מהניא מידי טעמא דאי בעי אזיל דרך בתים כל זמן דאיכא בין יתר לקשת טפי מאלפים, דלעולם טעמא דמצי אזיל דרך בתים בלחוד לא מהניא אלא אם כן איכא הבלעת תחומין. אבל היכא דליכא בין שני הראשים ד' אלפים, אף על פי שיש בין יתר לקשת יתר מאלפים אכתי איכא תרתי למעלותא, חדא דהבלעת תחומין, וחדא דאי בעי אחי דרך בתים מראש לראש אלו שבת בעגול³, ורואין כאלו ליכא בין יתר לקשת תחום שבת, ומותר לו לילך ביושר מיתר לקשת, שרואין כאלו כל החלל מלא והוי כעיר אחת ומהלך בתוכה באיזה נד שירצה בהיתר, בין ביושר כלומר דרך החץ, בין באלכסון.

סימן לא

וששאלתם עיר גדולה כאנטוכיא ורואין שוכן באמצעה, והניח ערוצו בסוף אלפים אמה לתחומה של עיר ולן בביתו, אם יועיל לו ערוצו ללכת ממך במקום עירובו ומשם ולהלן אלפים, או לא יועיל ולא יזיק והרי הוא כאנשי העיר, או יזיק שלא יזוז ממקומו.

הגה לא אמרו¹ כל העיר כד' אמות אלא למי שהעיר מקומו ומודד ממנה ומעצורה ולהלן, או שנותן ערוצו אפילו חוץ לעצורה ומודד ובא וכלתה מדתו בסוף העיר. אבל זה נתן ערוצו חוץ לעצורה של עיר ומודד ובא וכלתה מדתו באמצע, אין לו אלא עד מקום שכלתה מדתו. וכל שנותן ערוצו חוץ לעצורה של עיר, אין העיר מקומו אלא מקום ערוצו מקומו, ולשם נותנים לו ד' אמות² שהם מקומו של אדם ומהם ולהלן מודדים לו אלפים אמה³. וזה שנתן ערוצו בסוף אלפים אמה

3 אבל בשבת באמצע לא מצי למיזל לשם. ומבואר מד"ר שאין הבלעת תחומין זו מועלת לילך מראש לראש, דא"כ אף כאן ילך לו לעגול דאיכא הבלעת תחומין. ולא מהני אלא שבצורך טעם דאזיל דרך בתים, יחשב הכל כמלא, ואז יותר לו לילך מראש לראש. אבל רש"י נה, ב ד"ה דאי בעי הדר אחי כ', שהבלעת תחומין מתרת לו לילך מראש לראש, וכ"כ ר"ח דמצי להלך עם היתר כיון שהוא פחות מד' אלפים אמה. ולדבריהם זה מותר אף בלא שנחשב הכל כמלא, ולא הוצרכנו לראות החלל כמלא אלא למדוד לו התחום מן היתר והלאה. ולפירושה לא קשה כלל מה שהוקשה לרבינו דאף ביתר מב' אלפים מצי למיזל דרך בתים, דאכתי בעינן שיוכל לילך עם היתר. אבל לרבינו דבלא"ה אין הבלעת תחומין מתרת לילך עם היתר, הוקשה שא"כ אין זה אלא טעם בעלמא להחשיבו כמלא, וה"ה לטעם דאי בעי אתי דרך בתים. 4 נראה בכונת רבינו, שהבלעת תחומין אינה מועלת להחשיב שני הראשין כעיר אחת, ואין צריכין לה, אלא משום שכשאין

ולן בחוץ העיר, נעשה חמר גמל ולא יזוז ממקומו. שהרי שנינו בפרק כינדר מעברין⁴, הנותן ערוצו בעצורה של עיר לא עשה כלום נתנו חוץ לתחום מה שנשכר הוא מפסיד, ומפרש בגמ'⁵ הא חוץ לתחום חוץ לעצורה של עיר, ומקשינן מה שנשכר הוא מפסיד ותו לא והתניא נתנו חוץ לעצורה אפילו אמה משתכר אמה אחת ומפסיד העיר כולה מפני שמדת העיר עולה לו למדת התחום, ומשני כאן שכלתה מדתו בחצי העיר כאן שכלתה בסוף העיר, כי הא דאמר ריב"ל היה מודד ובא אם כלתה מדתו באמצע העיר אין לו אלא חצי העיר כלתה מדתו בסוף נעשת כל העיר כד' אמות ומשלימים לו את השאר.

סימן לב

למונטפשויליר לחכם ר' יעקב בר מכיר

עוד כתב מר, ומשובתך¹ על עירוב שהושם בחוץ אלפים אמה מעצורה של עיר ורחוק מציתו יותר מאלפים, והשבת בזה שלא יזוז ממקומו. ונפלאתי בעצמי כי בכל ההיא מתניתין דמי שהיה במזרח² אשר עליה דנת, לא מנאחי רק מותר לזה ואסור לזה או נשכר ומפסיד, ואם איחא ליחני נמי הא שמפסיד ואינו נשכר.

תשובה עיקר הדברים לא בא אלא כדי שנותן ערוצו חוץ לתחומי העיר שלן בתוכה, אם העיר כלה מקומו ונתשבת לו כד' אמות, או מקום הערוצו מקומו, ואין לו מן העיר אלא תשלום אלפים אמה לערוצו ואפילו כלתה מדתו בחצי העיר. ואמרתי אני שמקום ערוצו מקומו ולא העיר מקומו ואף על פי שלן בתוכה. ובה במקומי אני עומד, דלא שגא מודד ובא מחוץ לעיר ליכנס לעיר, ולא שגא מי שנותן ערוצו חוץ לעיר שהוא שוכן בה, שמדת העיר עולה לשניהם למדת התחום, ולינתו בחוץ העיר לא מעלה לזה ולא מוריד.

ותדע דהא מתניתין² דהנותן ערוצו בעצורה של עיר שהוא שוכן בה היא, מדקתני לא עשה ולא כלום. ותני' בה נתנו חוץ לתחום מה שהוא נשכר הוא מפסיד, ופרישנא

הבלעת תחומין, הריחוק מבטל מהן שם עיר אחת, אחר שאין ההבלעה מועלת לילך מראש לראש. ומה שעושהו כעיר אחת הוא הסברא דמצי למיזל דרך בתים. ולפיכך בעינן תרתי, מצי למיזל דרך בתים להחשיבו כעיר אחת, ושלא יהא ד' אלפים כדי שלא יהא מה שמחלקם לשתיים. ובמקום שאין אלפים מקשת ליתר שיוכל לבא ממש מהקשת ליתר, אפילו יהא ד' אלפים לא איכפת לן (כמש"כ בסימן דלעיל), דכשהקשת מחובר ליתר אין ריחוק ראשי הקשת מעלה או מוריד. 5 נדצ"ל הוי.

לא כת"י מוז סי' תרכה. 1 עירובין ס, ב. 2 שם לה, א. ובעבורה"ק ש"ה ס"ו כ' שנותנין לו ד' אמות לכל רוח. 3 ואע"פ שלן בעיר וכמו שמפורש בתשובה שלאחריה. וכן מבואר ברמב"ם פ"ו מהל' עירובין ה"ג. והטור סי' תח חולק דכל שלן בה לעולם היא לו כד' אמות. 4 שם ס, א. 5 שם ע"ב.

לב כת"י מי סי' צה. 1 בסימן הקודם. 2 עירובין ס, א.

בגמרא³ נחנו חוץ לעבודה של עיר, ואקשינן עלה מה שהיה נשכר הוא מפסיד ותו לא, כלומר ואין מדת העיר עולה לו לחשבון, והתניא הנותן ערוכו חוץ לעבודה של עיר אפילו אמה אחת משתכר אותה אמה ומפסיד את כל העיר, וברייתא נמי על כרחנו צותן אמה אחת חוץ לעבודה של עיר שהוא שוה צה הוא, מדקתני אפילו אמה אחת וקתני נמי משתכר אותה אמה, כלומר משתכר אותה אמה לבד על מה שהיה מותר צה קודם נתינת העיר, שלא היה לו אלפים אמה אלא מן העבור ממש והלאה, ונשתכר באמה ומפסיד את כל העיר, וכדרכי ידי כשכלתה מדתו באמצע העיר. אלמא אפילו שוה וכן בתוך העיר אין העיר מקומו אלא ערוכו מקומו, שכבר הסיע עצמו מן העיר. ואף רש"י ז"ל כן פירש שם⁴, וזה לשונו, היה מודד ובא, שבת חוץ לעיר וכו' והתחיל למדוד באלפים פסיעות בינוניות וכלתה מדתו באמצע העיר, והוא הדין לנותן עירובו חוץ לעיר וקנה שם שבתה, עכ"ל. והי מתניתין ומתניתא בלן בתוך העיר נינהו, דאי בלגין במקום עירובן למה להו להניח עירוב. וכיון שכן אם נתן עירובו חוץ לעבודה של עיר וקנה שם לו עירובו, והוא בתוך העיר תוך אלפים אמה לערוכו, ולאחר שקנה ערוכו משחשיכה סר אל ביתו שהוא רחוק מערוכו יותר מאלפים אמה ולן שם, הרי זה יצא לדעת ולפיכך לא יזוז ממקומו⁵, שאין העיר מקומו כקודם ערוכו, אלא נכנסת לו במדת התחום. וזהו שאמרתי, ולומר שאין כל העיר מקומו כבתחלה.

אבל צודאי אילו היה צביתו בשעה הראויה לעירוב לקנות לו וציתו רחוק מעירובו יתר מאלפים אמה, צה לא קנה לו עירוב, וכל שאין עירובו עירוב הרי הוא כאנשי העיר, דכל שלא קנה ערוכו אינו מסיע דעתו מעירו. וכן היא כחוצה אללי בפרק כיצד מעברין⁶ גמ' מותר לצינו ואסור לעבורו⁷. ובלשון הזה כתבתי, מותר לצינו, פירוש מותר לתחום ציתו כאלו שבת שם. וא"ת לתחום ציתו היאך הוא מותר, הלא עקריה לדעתיה מנייה דהא אמר לו לבנו לא וערב עלי. כבר כתבתי למעלה⁸ דכל לגבי ציתו אינו מסלק דעתו משם כל זמן שאין ערוכו ערוכו, וכדמוכחא מתני' דנתגלגל חוץ לתחום⁹, וכן פירש כאן רש"י ז"ל. ואינו דומה לאמר לשני עצדיו לאו וערבו

3 שם ע"ב. 4 ד"ה היה מודד. 5 שם מא, ב. 6 בחי' שלפנינו חסר שם. ובמ"מ פ"ו מהל' עירובין ה"ה, הביא מד"ר בחי' (קטע אחר ממה שהעתיק רבינו כאן). וכ' שבעכוה"ק הארוך כ' שלא יזוז ממקומו, שהרי הוא חוץ לתחום ערוכו. ומסיק המ"מ שבוה יש סתירה בד"ר ודברי חרדשו עיקר. ומל' העכוה"ק שהעתיק המ"מ, נראה שלא משום שעקר מביחו אתי עלה, אלא שקנה לו ערוכו שם ואף שהוא חוץ לאלפים אמה. וס"ל שאין בזה חסרון שאין יכול לבא אצל ערוכו בין השמשות, (עי' רש"י עירובין כז, א ד"ה לחוץ ובהג' הרש"ש שם), ודינו כיצא לדעת מתחומו. וכן משמע קצת מהשאלות בשלח מח שכי' דהמניח ערוכו חוץ לאלפים אמה הו"ל כמי שיצא חוץ לתחום. ובארוז ס"י קסו הביא דברי רשב"ט שהוכיח כהשאלות משמואל (ג, ב), ולא הביא מרב דס"ל אין יכול לזוז ממקומו,

עלי והלכו וערבו לו אחד למזרח ואחד למערב דאם מצעו עליו את התחום לא יזוז ממקומו¹⁰, דהתם עירובן עירוב, וכיון דלא ידעינן הי מינייהו, אין מהלך למזרח אלא כערוכו למערב, ולא למערב אלא כערוכו למזרח, ואם מצעו עליו את התחום נעשה חמר גמל ולא יזוז ממקומו. עד כאן לשוני שכתבתי שם. ובפרק מי שהוציאוהו¹¹ על משנת רבי מאיר אומר כל שיכול לערב ולא ערב הרי זה חמר גמל, כתבתי כלשון הזה, ואם תאמר מכל מקום כיון דמספקא ליה אם קנה שם שבתה או לא לא יזוז ממקומו, כדאמרין לעיל גמ' אמר שביטתי תחת האילן¹². יש לומר הני מילי בדרך, דבכל הוא עוקר דעתו ושביטתו ממקומו, וכיון שאמר שביטתי תחת האילן עקר דעתיה לגמרי ממקומו, וכיון דבתחת האילן נמי לא קנה הרי זה לא קנה שבתה במקום ולא יזוז ממקומו. אבל כל שהוא בעיר אינו עוקר דעתו לגמרי מעירו אלא אם כן קנה שבתה באותו המקום האחר שאמר לקנות שם. ואם לא קנה שם יהא כאנשי עירו. עד כאן לשוני שכתבתי שם.

והוצרכתי לכתוב לך כל זה, כדי שתדע שלא נעלמו ממני דברים שאמרתי, ולא היו דברי הראשונים אליך אלא לומר שהנותן עירובו חוץ לעיר שהוא שוה צה כל שקנה עירובו אין העיר מקומו ואף על פי שלן בחוכה, ונפקא מינה שאם יצא מתחום ערוכו ולן צביתו הרי הוא כיוצא לדעת מתחומו ולא יזוז ממקומו, וכמו שכתבתי למעלה.

וכבר כתבתי לך לשון רש"י ז"ל שכתב גבי היה מודד ובא, דהוא הדין צמי שהיה בעיר¹³ ונתן עירובו בעיר. ועל כן הוקשה לי מדבריו לדבריו, שכתב¹⁴ גבי מניח צ' עירובין דכל העיר כלה כד' אמות דמי. ועוד¹⁵ נראה לי דלא אמר רש"י ז"ל דהעיר כד' אמות אלא לזה שנתן צ' עירובין אחד למזרח העיר ואחד למערב העיר, דכיון שערב לשתי רוחות מן הסתם לא רצה לאסור עליו מדת העיר, אלא כשערב למזרח התחיל למדוד מן הקצה של מערב העיר וכשערב למערב התחיל למדוד מן הקצה של מזרח העיר והעיר בתוך, וזהו לשוני ז"ל שכתב שכל העיר לדידיה כד' אמות, דמשמע לדידיה הויא כד' אמות הא נעלמא לא. והאמת יראה דרכו¹⁶.

אלמא ס"ל דחלוקים הם, דהיה דרב משום שלא קנה שבתה כלל, וחוץ לאלפים אמה הוא משום שקנה שבתה חוץ לתחום. ואמנם רבינו יהונתן (יח, א) פ"י בקושיית הגמ' שאינו ערוכ כלל, ואעפ"כ ס"ל שלא יזוז ממקומו. 7 צ"ל לערוכו. 8 בחי' שם נב, א במתניתין. 9 שם לה, א. 10 שם ג, ב. 11 שם נב, א. 12 שם מט, ב. 13 צ"ל חוץ לעיר. 14 שם לח, ב ד"ה מערב אדם שני עירובין. 15 אצ"ל ועתה. 16 בהגהת הסמ"ק סימן רפב תפס לעיקר את דברי רש"י פ' מי שהוציאוהו, וכן הביא הב"י מהגמ' (ד' קושטא) פכ"ז מהל' שבת ה"כ. ומה שפ"י רש"י פ' כיצד מעברין, מבואר בהגהת הסמ"ק שם, שכל העיר לו כד' אמות לענין להלך את כולה, ואינה כד' אמות לענין למנות לו אלפים משם והלאה. ורבינו לא ירד כאן לחילוק זה כלל, נראה דס"ל שאין מקום לחלק בזה, דכל

ועתה אשוב לדון על מה שכתב מר להשיב על דברי. זה לשון, נפלאותי בעצמי כי בכל ההיא מחניתין דמי שהיה במורח אשר עלה דגת לא מנחתי רק מותר לזה ואסור לזה או נשכר ומפסיד, ואם איתא ליתני נמי הא שמפסיד ואינו נשכר, עד כאן לשון. זה פלא בעיני, וכי בכל מקום ומקום אמרו במשנה כל הדרכים שאפשר ליאמר, והרבה פעמים מה שאין מפורש במחני' ומפרש בצרייתא. וכל שכן הכא דעל כרחין פרישו בצרייתא דין שבאמה אחת מפסיד את כל העיר, ולא תאני במחני' אלא מה שנשכר לבד הוא מפסיד ותו לא. ועוד דלפי מה שכתבתי לך דהיה ליה כיוצא מתחומי לדעת, הא פרישו לה במחניתין בין צרישא דמחניתין בין בסופא, דצרישא חנ' ¹⁷ מי שהוציאוהו גוים אין לו אלא ד' אמות, וכל שכן יוצא לדעת כדאמרין בגמ', ובסופא חנ' ¹⁸ מי שיצא חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס ר' אליעזר אומר ד' יכנס ג' ולא יכנס.

ומה שדחקת להשוות בין דרך לעיר, למי שאומר שביחתי תחת האילן והוא רחוק מאלפים וד' אמות, שיהיו לו אלפים אמה ממקום רגליו והוא אילן ואינו קונה שביחה תחת האילן. והא דקא משנינ' ¹⁹ ההיא צרייתא דאם לא סיים את מקומו לא יזוז ממקומו אליבא דשמואל, אמרת דהאי שקלא וטריא דגמ' היא וליחא, אלא צרייתא ודאי דלא כשמואל, אלא שמואל מסמי אסמי ההיא צרייתא מקומיה ההיא צרייתא אחרינא דתניא כוותיה. ואמרת שהעירך על זה מה שכתב הרמב"ם ז"ל, שכן כתב ²⁰, הקונה שביחה ברחוק מקום ולא סיים מקום הרי זה לא קנה שביחה, ואין לו אלא אלפים אמה לכל רוח ממקום שהוא עומד בו כשחשכה. זה אינו, וכבר תפש עליו הראב"ד ז"ל בהשגות ²¹, ובלשון הזה כתב, אם יש בין המקום שהוא עומד בו משחשכה ומקום שנחכוון לשבות בו יתר מאלפים אמה, הרי הוא כמי שיצא חוץ לתחום ואין לו אלא ד' אמות. וכן דעת רש"י ²² ז"ל מפורש בחוך קושיותיו שהקשה לפירוש שני שקבל בדשמואל, דכל שאמר בפירוש שביחתי במקום פלוני הרי עקר דעתו ממקום רגליו ולא רצה לקנות שם. וכן נראה ודאי שאין דבר זה נכון, דכל שתרצה קן בגמ' לצרייתא לאוקומה כשמואל למה נדחה אותה מדשמואל, זו אינה תורה. ועוד דאם כן מאי קא קשיא ליה

לרב מאידך צרייתא דתניא כוותיה דשמואל, ואנטרכין לדחוקי טובא ולמימר רב חנא הוא ופליג, לימא רב סבירא ליה כאידך חנא דההיא צרייתא, כי היכי דלימא דשמואל דסבירא ²³ ליה בצרייתא דתניא כוותיה ולא כאידך צרייתא דתניא כרב. אלא משום דאיכא לפרוש' לאידך צרייתא לשמואל וכדמפרשין לה, ובכדי לא מפלגין מחניתין ותרייתא אית להו כשמואל, משום הכי לא אשכח לה פיתרי אליבא דרב אלא משום דרב חנא הוא ופליג ²⁴.

ומה שחשבתו ראייה לפירוש זה ואמרת, דאילו כשרב המרחק יתר מאלפים לא יזוז ממקומו, מאי איריא בשלא סיים, כל שכן בשסיים מקום דנימא לא יזוז ממקומו. ע"כ לשון. וחם לך למימר הכין, דאם איתא דא ונקשה לגמרא שהעמידה לצרייתא כשמואל וסמי על האי אוקימתא, ולא עוד אלא שדחה מדכ ²⁵, ועל סמך פירוק זה אותה צרייתא צרייתא ואנטרכין לדחוקי טובא ולמימר דרב חנא הוא ופליג. אלא הא דאמר מר ליחא, דלא אמרו סיים ולא סיים, אלא סיים מקום קרוב ולא סיים דאמר סתם, אבל סיים מקום רחוק מאלפים אמה לא אנטרכין למימר, זה ברור.

סימן לג

ומה שצאת להקשות במה שאמרתי ¹, שאין אופין בפסח פת עבה כטפת, דדברי רב כהנא ² דשרי כדברי בית הלל נדחו, ואמרת דדברי רב יוסף עמדו.

לא ידעתי עיקר לקושייתך, אחר שאמרת דדברי רב יוסף עמדו ולא נתן זה שיעור מה היה לי עוד לומר, ואיזה שיעור יש לי לומר, האומר דכחצי טפח או כשליש, ואיזה שיעור אחר זה ולא נתפרש. ואין לי לומר אלא שאין אופין פת עבה כטפת מיהא דשרי רב כהנא, ושיעור למטה לא ידעתי שאסיימנו ואומר אלא כשיעור כן וכן ³.

סימן לד

ומה שכתבת בשם הראב"ד ¹ ז"ל באופה פת בכוציא שרין, לכסות הכוציא בכלי, ואי נמי לכסות הפת בגחלים, ומציא ראייה מתרתי שבולי דאסר אבי ² לחרוכי ³.

שאתה אומר שהיא חשובה לו כד' אמות, אין עולה לו מן התחום. וכל שעולה לו מן התחום, אף לענין להלך את כולה אי אתה יכול להחשיבה כד' אמות. ¹⁷ שם מא, ב. ¹⁸ שם נב, ב. ¹⁹ שם ג, ב. ²⁰ פ"ו מהל' עירובין ה"ה. ²¹ שם ה"ג. ²² שם מט, ב ד"ה ושמואל. ²³ צ"ל סבירא. ²⁴ ע"י ח"י רבינו שם מט, ב שהראב"ד פסק כרב, דאע"ג דתניא כשמואל כרב נמי תניא, ואע"ג דפרקה שמואל דחיה בעלמא היא כו'. ולמש"כ כאן היה לו להקשות על הראב"ד, דע"כ אין להחשיבו תניא כוותיה דרב, מדהוצרכו לומר דתנא הוא ופליג. ²⁵ ר"ל מלהעמידה כרב.

לג כת"י ל 570 עניני אור"ח סי' צד. ¹ עבודת הקודש בית מועד ריש ש"ב. ² ביצה כב, ב. ולפנינו, רב הונא. ³ וכ"כ בחי' ביצה שם דלא אתפרש בגמ' עד כמה שרי. וע"ע בחי' הריטב"א פסחים לו, א. לד כת"י ספר הבתים בית ב סוף סי' טז (תחילת הסימן היא התשובה שבח"א שלג). ב"י אור"ח תסא (ור, א). ¹ בהשגות פ"ו מחמץ ומצה ה"ו. ושם מיירי במצה העשויה באילפס. ² פסחים מ, א. ³ שם יחמץ בצד השני, ה"ג חיישינן שמא יחמץ חלק העליון קודם שישלוט בו האור. ואף דרבא פליג, לא פליג אלא משום דמי פירות אין מחמיצין. מ"מ שם.